pagini bucovinene

ANUL III nr. 1 (25)

IANUARIE 1984

SUPLIMENT EDITAT ÎN COLABORARE CU COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA

Contemporanul nostru, Eminescu

La fiecare 15 ianuarie fila calendarului românesc, a oricărui calendar românesc, poartă și va purta pînă la istovirea veacurilor chipul sacru al lui Mihai Eminescu, cel mai mare mucenic al Verbului pe care l-a produs acest pămînt. Dacă arta însăși e sărbătoare, timpul repetitiv ce ascunde în sîmburele său tîlcul eternei reîntoarceri, ni-i oferă pe slujitorii acesteia în imaginile înscrierii lor în cronologie, la întretăierea dintre contingent și absolut. Sărbătoarea e disociată în sărbători, creatorii se rînduiesc într-o suită de sărbătoriți. Ce înseamnă aceasta ? Orice contemplație tinde a răsfrînge cît mai fidel creația asupra căreia se îndreaptă, a fuziona cu obiectul său printr-o combustie spirituală, magie estetică ce îngăduie multiplicarea existențială a creațiilor, rodind în lume de atîtea ori de cîte ori întîlnesc suflete receptive : „Pentru a judeca pe Dante, scrie Benedetto Croce, trebuie să ne ridicăm la înălțimea lui. Din punct de vedere empiric este limpede că noi nu sîntem Dante și Dante nu este vreunul din noi ; dar, în acest moment al contemplației și judecății, spiritul nostru este unul cu al lui, amîndouă întocmind aceeași realitate. În această identitate stă posibilitatea ca micile noastre suflete să răsune împreună cu cele mari și să se ridice laolaltă cu ele în universalitatea spirituală". Considerații pe care ne socotim întru totul îndreptățiți a le extrapola asupra autorului Luceafărului. Dar, reîncarnat în noi, genialul Poet concede a se manifesta și ca o parte a noastră, ca un organ transplantat, care aderă la noul său cadru organic. Iată de ce, cu fiecare nouă generație, cu fiecare mișcare de conștiință interpretativă, rămînînd identic cu el însuși, e totodată altul, rămînînd imuabil în litera sa, e generos deplasat în spiritul său. În scripturile-i de aur sălășluiește un duh care-l face real în latență, echivalat cu sine în inepuizabil. Sardanapalicele avuții ale textului eminescian ni se oferă gradat și într-o asemenea cooperare cu ceea ce sîntem / putem fi, încît, plivind orice umbră de impietate prin chiar iluminarea iubirii, îl putem aduce alături de noi, îl putem simți drept un contemporan. Unui asemenea dificil contemporan îi adresăm întrebări legate de problematica noastră („specifică", spre a ne exprima prezumțios „modern") privind esența și rosturile poeziei. Încercăm a descifra în pagina sa adorată, în conturul indelebil de parfum al făpturii sale, ceva din misterul unui limbaj ce se reflectă pe sine, ce se zidește pe sine, fără a poseda decît aparența unei evoluții, căci Miorița nu e mai puțin profundă decît Testamentul arghezian, Legenda mînăstirii Argeșului nu e mai puțin răscolitoare decît Uvedenrode. Eminescu are alura unui înțelept de o vîrstă geologică, venind de dincolo de orizontul istoric și pierzîndu-se dincolo de orizontul prevederilor noastre rezonabile, „mai primitiv și mai civilizat decît contemporanii săi", după cum apreciază T. S. Eliot pe marele artist în genere. Drept care vocea sa răsună oracular, fără a se precipita în enunțuri explicite, în „sfaturi pe cît de fastidioase pe atît de netrebuitoare. Răsună ca o prezență a Poeziei, încălcînd fără menajament formele vechi, epuizate, spre a propune altele proaspete, în lupta interminabilă cu amorful, cu nonsensul, cu „inerția", precum o figură a acestui dinamism viforos, imaterial asemenea oricărui principiu. O luptă ce rămîne în văzduh, pură și inalterabilă, după ce săbiile au fost mîncate de rugină, după ce oamenii și caii au fost sorbiți de invizibil. Eminescianismul ni se înfățișează demult depășit. Eminescu e pururi intangibil. Un clinchet de sentențe astrale stăruie în văzduh, după ce motivația lor în fenomenul biografic a dispărut pentru totdeauna : „Vreme trece, vreme vine, / Toate-s vechi și nouă toate ; / Ce e rău și ce e bine / Tu te-ntreabă și socoate...". Limba poeziei nu mai e articulată, nu mai e „limbă" (ah, textocrația la modă, tirania „metodologică" a reducției la crusta formală !), ci fantasmă a efectului, grăind fără grai : „Cînd însuși glasul gîndurilor tace, / Mă-ngînă cîntul unei dulci evlavii — Atunci te chem ; Chemarea-mi asculta-vei ? / Din neguri reci plutind te vei desface ?". Imensul și complicatul palimpsest al memoriei, cum ar zice Baudelaire, apare în versuri de o halucinantă frăgezime, în care înseși epitetele „banale" ale epocii se încarcă de patetism, de o fatală electricitate. Înger scump, tristă amintire, vis frumos, umbră dulce au aerul bizar al unor prețiozități, precum o mînă de monede antice salvate din fluxul mistuitor al mileniilor, scînteind și uimindu-ne prin sensul rarității : „Cum oare din noianul de neguri să te rump, / Să te ridic la pieptu-mi, iubite înger scump, / Și fața mea în lacrimi pe fața ta s-o plec, / Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o-nec / Și mîna friguroasă s-o încălzesc la sîn, / Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o țin. // Dar vai, un chip aievea nu ești, astfel de treci / Și umbra ta se pierde în negurile reci, / De mă găsesc iar singur cu brațele în jos / În trista amintire a visului frumos... / Zadarnic după umbra ta dulce le întind : / Din valurile vremii nu pot să te cuprind". Dar ceea ce ni se impune drept cea mai plină de semnificație „moștenire" eminesciană e valoarea morală inalienabilă încorporată în creația și în trecerea prin ființă a poetului. Falșii scriitori pot efectua oricîte exerciții de retorică pe temele oferite de autorul Scrisorilor, pe temele criticii închinate acestuia, pe temele criticii ș.a.m.d., într-un joc baroc în oglinzile versatilității, într-o sfidătoare iluzie a neputinței lor funciare. Ei vor rămîne mereu străini, prin fumisteria ce le ține loc de interiorizare, de claritatea ethosului lui Eminescu, care și-a suprapus cuvîntul peste conștiință, conștiința peste atitudine, ca într-o predestinare cu înălțime de tragedie antică, dar și ca într-o opțiune care-i pune în lumină întreaga responsabilitate dureroasă. Viața sa nu e decît hiperbola jertfei pentru un crez care transcende puterile rezistenței individuale, proiectîndu-se în simbol suprem. Eminescu constituie însăși morala spiritului românesc, curat și ispășitor ca o lacrimă. Situat la distanțe astronomice față de compromis, drastic diferențiat, prin vituperație, de „noroiul greu al prozei", de „saltimbacii și irozii" timpului său de cumpănă, a cutezat a pune o condiție pînă și morții. Condița identității cu eul său moral : „Vino iar în sîn, nepăsare tristă ; / Ca să pot muri liniștit, pe mine / Mie redă-mă !.

Gheorghe GRIGURCU

Privirea mea îmbrățișînd carpații

Cîntec de seară peste corăbiile iernii
O zare a dorului fără uitare
Cînd lumina se frînge în munții albaștri
Și ochiul fîntînii mai doare, mai doare

Privirea mea îmbrățișînd Carpații
Cea mai frumoasă carte de iubire
Acolo-i, numai acolo, în aerul ca mierea
Eternul prag de-ntemeiere

O patrie ce-și poartă eroii pe umeri
Semn de aducere aminte a toate
Îmbracă-ți cămașa cea albă de mire
Și pleacă-ți urechea spre ora ce bate

E ora Unirii de-apururi, e ora
Bărbații pămîntului dacic răstoarnă
Roata istoriei — mîndrie și vis
Din reavăn hotar se-ntrupează o floare.

Ion BELDEANU

autograf

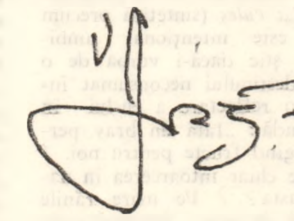
VASILE DRĂGUȚ

BUCOVINA

Dulce Bucovină... această locuțiune poetică intrată de multă vreme și definitiv în limbajul nostru denumește, în primul rînd, o realitate geografică de o singulară frumusețe la a cărei împlinire au conlucrat, într-o incomparabilă armonie, natura și oamenii. Cine călătorește pe șoseaua care leagă Vicovul de Jos cu Voitinelul, cu Marginea și Solca și, mai departe, cu Cacica și Strigoaia, nu se poate să nu se înfioare în fața muzicalității tandre a peisajului, nu poate să nu simtă în sufletul său blînda mîngîiere a obcinelor.

Dar rostind cuvintele îngemănate, dulce Bucovină, mai numim și o realitate nevăzută care există în noi, adunată cu drag din cărțile de școală și sporită în frumusețea ei nepereche cu fiecare popas în țara legănată de obcine și coline. Zicem Bucovina și în sufletul nostru răsună dangătul clopotelor de la Putna, se aprind făcliile de veghe ale Dragomirnei, se descarcă nestematele strălucitoare ale Pătrăuților, Voronețului, Bălineștilor, Humorului, Moldoviței, Arborei, Sucevițeі... Umbre de voievozi se trezesc la numele Bucovine și adaugă ființei noastre dimensiunile unei istorii de măreție și de zbucium în care se recunoaște însăși devenirea de veacuri a poporului român.

Trecînd prin satele bucovinene, îmi place să privesc acele vechi case țărănești cu căciuli de șindrilă, cu pereții de var și cu prispe de umbră. Sub cuviincioasa lor înfățișare, ele tăinuesc ceva din puritatea morală și din tăria acelora care au știut să apere de vrăjmași sfînta țară a Moldovei, să înalțe temerare ziduri de cetate și să împodobească cu împărătești mantii de pictură altarele de închinăciune. S-a spus că Bucovina este o quintesență de istorie românească ; într-adevăr, ea este o demonstrație de neegalat a capacității de creație, a rîvnei întru frumos și desăvîrșire a poporului nostru. Dar mai este ceva : aparentul contrast dintre modesta casă de țară, cu pereți de albă cuviință și mîndrele ctitorii voievodale este măsura vizibilă a unei extraordinare puteri lăuntrice și a unei profunde înțelegeri a dragostei de vatră strămoșească. Logodindu-și casa cu frumusețea incomparabilă a peisajului bucovinean, meșterul țăran a simțit că trebuie să și-o dureze asemenea ierbii și florilor de pe obcine : curată și voioasă. Dar pe schelele lăcașelor voievodale meșterii mari ai locului au voit să afirme ceva mai mult decît propria lor ființă : ființa neamului. Și tocmai de aceea în fiecare ctitorie bucovineană se poate recunoaște sufletul, vigoarea morală, neclintita dragoste de țară a întregului popor român.

Traian Brădean   Iacob Lazăr :   Mozaic (I.U.P.S. Suceava)

LIMBA NOASTRĂ (5)

Limba română ca „palimpsest cultural" (I)

Scriam, la deschiderea discuției, că limba este un palimpsest cultural. Caracterizarea aceasta se sprijină pe trei considerente, și anume : „ereditatea" unei limbi, capacitatea ei internă de inovare și receptivitatea la contactul cu alte limbi.

Orice limbă moștenește, *în orice moment din evoluția ei, elemente (fonetice, lexicale și gramaticale) din etapele anterioare de existență : limba română, de exemplu, a moștenit cea mai importantă parte* a fondului principal lexical *(cuvinte precum* om, viață, pîine, pace, a fi, a avea, a scrie, bun, drept frumos *etc.) și esența* structurii ei gramaticale *(declinare, conjugare, comparație ; instrumente gramaticale, de felul propozițiilor și conjuncțiilor)* din limba latină, *pe care o continuă în estul Europei. Elementele de orice fel, moștenite din latină, constituie* stratul de bază, originar, al limbii noastre.

În decursul celor cîtorva secole, în care s-a produs, pe neobservate, trecerea de la latina populară orientală la o etapă lingvistică diferită calitativ, anume la limba română străveche, elementele latinești moștenite nu au rămas neschim-

(continuare în pag. a III-a)

Constantin DOMINTE

A PRIVI

DURATA VEȘNICIEI

Fața nevăzută a lucrurilor — altfel spus, intimitatea lor — nu poate „prinde" retina. E un viciu al naturii. Și lumea interioară, cea ascunsă privirii, este mult mai bogată. Mult mai captivantă și nuanțată. Aici, ochiul devine gînd și sensibilitate. Pentru a desluși, pentru a înțelege, pentru a putea merge mai departe. În universul uman și în afara lui. Pînă acolo unde se află adevăratele esențe din care răsar pornirile spre faptă, apetența spre cugetare, vrerea de a avea timpul de partea omului.

Cum arată, pentru noi, acest ianuarie al amurgului de mileniu ? Privirea, purtată în orizontul patriei, reține neodihna uneltelor muncii, trăinicia din alcătuirile materiale și ale frumosului, veghea asupra valorilor moștenite din veacuri de la buni și străbuni. Începutul de an e însă spațiul atîtor sărbători. Al atîtor clipe de primenire și înălțare a spiritului, a inimii. Și sărbătorile-s privilegiul ființei, al celor care și le-au făcut pentru bucuria sufletului, pentru eternizarea memoriei întru cinstirea momentelor și evenimentelor sacre. Să se știe, aici și pretutindeni. Pentru totdeauna. Fiindcă trăirile noastre au durata veșniciei. Ele vin din respectul pentru istorie și adevăr, celebrează eroii neamului, flacăra curată a vieții și aspirației lor. Privim, așadar, în noi, în limpezimea sărbătorilor noastre. În acest ianuarie cuprins în monumentele Unirii și ale voinței fiilor acestui pămînt. Ca și decembrie. Ca fiecare clipă din trecerea noastră în nemurire. Ochiul, — cum ziceam —, devenit gînd și sensibilitate, ne redescoperă în matricea unicității noastre, în vatra unei civilizații ctitorite cu har și pricepere, în care comunică mari idei ale umanității, mărturii ale viețuirii în numele și cu dreptul veșniciei. Ne regăsește împovărați de proiecte, mistuiți de arderi. Și, mai ales, lucrînd cu gravitate la liniștea lumii, ce merită neodihna acestui timp.

Ion PARANICI

Mărturie de călător în Țara de Sus

Sărutul soarelui pe fruntea țării
Tu-l primești, Bucovină !
Am văzut aceasta la Cetatea de Scaun
Și mai departe.
Cele mai seducătoare culori din lume
Sub cerul tău se aprind, Bucovină !
Am văzut aceasta la Voroneț și dincolo,
Pe obcinele și grînarele tale.
Și cîntecele tale, precum zîmbetul unei mari iubiri,
Biruie orice inimă, Bucovină !
Trecutul acestui neam de zimbri
Prin tine-i prezent, Bucovină !
Am văzut aceasta, pe urmele Luceafărului tău,
La Putna și la celelalte torțe.
...Iar bărbatul ce-ți poartă țărîna pe tălpi
E-n sandale de aur, Bucovină !
Am avut revelația aceasta pretutindeni.

Ioan BĂLAȘ

Cronică literară

MARCEL MUREȘEANU

Amurgul furtunilor

Nucleul extraestetic al poeziei din ultimul volum semnat de Marcel Mureşeanu [1] este *durata*; timpul e doar grăuntele de nisip pătruns în trupul vulnerabil al conştiinţei de sine a artistului, şi pe care ea, printr-o reacţie de autoapărare, il învăluie in sideful ile calde sau boreale ale sensibilităţii lirice. Faptul acesta conferă *Amurgului furtunilor* o coerenţă interioară aşa cum trebuie să aibă orice volum de poezie.

Vîrsta, ca situare în timp, este totdeauna, în lirica lui Marcel Mureşeanu, o enclavă a incertitudinii, a unui echivoc existenţial imposibil de anulat: „Nu putem şti dacă ne golim / ori ne umplem de timp, / adesea simt cum uşor mă ridic /.../ adesea simt cum mă apasă durerea / şi-mi răstigneşte picioarele." Poetul pare a se aşeza, în mod deliberat, într-un „loc rece" din care se deschide, liberă, perspectiva către trecut şi viitor, printr-un fel de unificare a timpului; de aceea trecerea — „marea trecere" blagiană — nu se ştie dacă este vărsare sau acumulare. Ca în mitul din „Istoriile variate" ale lui Aelianus, poetul accede la cumpăna apelor Fluviului Tristeţii şi Fluviului Bucuriei, „acolo unde nu este nici zi, nici noapte şi aerul e totdeauna plin de un amarg roşiatic".

Figurat vorbind, cele două cicluri ale *Amurgului furtunilor* — „Itinerarii" şi „Satul memoriei" — au ca principiu al coeziunii gustul fructelor din copacii de pe malurile celor două ape ale mitului lui Aelianus. Pentru om, ca entitate, Fluviul Tristeţii este viitorul, fiindcă acesta duce, implacabil, către neant. De aceea parabola din poezia *La cules* (sintetică precum un hai-ku) este intenţionat ambiguă; nu se ştie dacă-i vorba de o proiecţie a destinului neconsumat încă, sau de o reflectare a eu-lui în propria oglindă: „Iată un brav personaj / culegînd fructe pentru noi. / Oare nu este chiar întoarcerea în natură / aceasta? / Pe mare rănile apei, / pline de sare." Întregul ciclu al „Itinerariilor" este aburit şi cromatizat de o sobră şi bine strunită tristeţe; niciodată gestul ludic nu este o manifestare sentimentală, emfatică sau măcar retorică. Marcel Mureşeanu suferă (benefic) de pudoarea lamentaţiei şi a confesiunii prea directe. De aceea eu-l poetic se insinuează în indefinitul *noi* („Gîndim lumea acoperită de pete. / O variolă a luminii. / Rămîne doar focul să ardă / prin micile păduri ale gîndului."), se ascunde în dialoguri reale sau simulate („Siropul gros şi mult prea dulce / al acestor zile de vară / are nevoie, / pentru a putea fi băut, / de răceala privirilor tale, / iubito."), adoptă formula impersonală („Iată, deci, că niciodată nu poţi şti / ce e în sufletul omului"), iar atunci cînd este obligat să renunţe la măşti se drapează în prozaism voit şi în autoironie: „Şi totuşi, cel mai vechi lucru / de care nu mă pot despărţi / este sufletul meu, / care s-a născut / mult mai tirziu".

Viitorul, ca virtualitate a sinelui, presupune o diminuare a acestuia şi, totodată, o înstrăinare; tot ceea ce se situează, din perspectiva lui în trecut — ca „obiect pentru subiect" — nu înseamnă decît o diminuare a fiinţei ca entitate cunoscătoare. Aşadar, viitorul e o scădere treptată, inexorabilă a lumii. Poetul refuză, deci, programatic, cu obstinaţie, complicaţiile metafizice. Nu este interesat de cauzele împuţinării: „Nimănui datornic pentru zilele mele, /.../ am hotărît cu voinţa mea / să nu cer nici o deslușire / despre pierderea lumii prin noi" *(Mărturisire)*; pentru poezie, din punctul lui de vedere, importantă rămîne dispariţia, ca fenomen ontologic, în manifestările lui semnificative, iar acesta nu poate fi fixat decît printr-o consecventă distanţare: „Am hotărît în sufletul meu / ca de acum înainte / să nu fac altfel nici un lucru / decît grăbit depărtîndu-mă de el" (aici „a face" are sensul iniţial al demersului poetic: „a crea"). Din *Mic studiu pe o temă incertă* aflăm că obiectivarea impusă cu severitate nu poate conduce, totuşi, la disperare („Mai e ceva în butoiul de colo, / trebuie să mai fie"), că spaţiul închis al existenţei neconsumate, chiar dacă nu mai rezervă surprize, nu rămîne gol după parcurgerea etapelor fundamentale ale cunoaşterii, că rămîne, intactă, nădejdea regăsirii de sine: „Măcar un alinător miros de piatră vînătă / care n-a vrut să iasă, / o iasmă mică din vinul acela roşu, / căzută-n sine / cu stelele acelea care se tot micşorează".

Dincolo însă de astfel de consolări şi paleative, în *Itinerarii* guvernează neliniştea în faţa perspectivei neantului: „Mi-e teamă, / din ce în ce mai mult mi-e teamă / că timpul va subţia pereţii dintre contrarii / şi asta mai ales pentru că ştiu / ce se întîmplă cu sîngele meu / cînd întîlneşte aerul". Ea e alimentată discret, pe plan stilistic, de folosirea timpului viitor al verbelor în poeme de o tristeţe sobră: „Nu mă înnebuneşte decît gîndul / că nu vei mai avea atunci / cu ce atinge, ca să învii, / acea caldă cenuşă" *(Ca să învii)*; „peste puţin vom încremeni" *(Adie briza)* „Ochiul meu turnat în apele numite mare / va sclipi în adînc" (idem); „Peste puţin vom stinge şi noi lumina" *(Fereastra)*; „Atunci va păta albul veşmînt / cu sîngele verde / adus de ea" *(Ora)*.

Neliniştea nu eşuează în impas existenţial; un stoicism sănătos, o fermitate nepatetică faţă cu vîntul timpului, asumarea fără convulsii a condiţiei umane, exprimate cu fineţe în seria *Portretelor de familie*, care încheie primul ciclu al volumului, pregătesc replica pe care o găsim în a doua lui parte — *Satul memoriei*. Prin această structurare bipartită, *Amurgul furtunilor* se constituie ca dialog cu sine al poetului, polemic la toate nivelele discursului literar. Poeziei de emoţie lirică îi răspunde aici una sapienţială. Înstrăinării, ca proiectare în viitor, i se opune regăsirea, ca întoarcere în trecut, dar nu atît într-unul individual, cît al colectivităţii din care poetul s-a ivit — satul românesc ca leagăn al permanenţei. Faptul de viaţă banal, apt însă pentru investitură metaforică, e înlocuit de mit, integrat poeziei mai ales prin recurenţele sale. Scriitura voit prozaică, întreruptă aleatoriu de figuri-şoc, lasă locul unei rostiri evanescente, discret solemnă, cu mlădieri de descîntec, cu subţiri parfumuri arhaice şi dialectale. În locul apei stătătoare — marea —, apare rîul — axul simbolic în jurul căruia se edifică *Satul memoriei*. Semnificaţiile lui ne duc, iarăşi, la mitul lui Aelianus: cine gustă din fructele copacilor de pe malul Fluviului Bucuriei se întoarce în timp, recuperîndu-şi vîrstele revolute: „coboară din munte o apă verzuie, / podită cu pietre care mai de care, / dacă te uiţi mult în ochii ei / îţi fuge pămîntul de sub picioare. //...// Cînd deodată se-aude ceva / ca şi cum ar fi o vîltoare, / drumul nu se poate schimba, / capătul lui duce-n apa cea mare". În jurul acestui ax se aşează, comunicînd între ele printr-o mulţime de capilare poetice, contopind realul cu imaginarul, gestul firesc cu cel ritualic, faptul banal cu miracolul, mai multe motive: al naşterii *(Scăldătoarea)*, al morţii *(Mai nimic)*, al *nunţii* (dezvoltat neconvingător, dar nu fără o anumită graţie în *La nuntă)*, al zăpezii — ca ipostaziere a purităţii sau a purificării înaintea unei alte naşteri *(Ierni, Anul nou)*, al călătoriei — pe verticala timpului sau între spaţii, de cele mai multe ori, incompatibile *(Înălţare de noapte, Alb sub lună)*, al destinului *(Drum alb)*, al somnului *(Demult)*. Dar nu în prezenţa acestor motive trebuie căutată valoarea ciclului, ci în încorporarea lor unei conştiinţe permanent lucide, în dispariţia fruntariilor dintre experienţă, memorie şi vis, totul pe fondul unei aproape evlavioase recunoaşteri a capacităţii lor de a lumina orizonturi ontologice, ca, de pildă, în această absolut remarcabilă *Pasărea zorilor*: „Vine cositul, cum vin toate pe lume / cînd le vine vremea, cînd le-aduce vîntul, / soarele-i noaptea tăciune / care înnegreşte pămîntul. //...// Nimeni nu poate aduce dovadă / c-a fost vreo moarte înfricoşată, / roua-şi alunecă palma pe spadă, / palma rămîne şi mai curată. // Trece cositul cum trec toate pe lume, / numai sămînţa lumii nu se pierde, / de sub pragul casei înfloreşte şi umblă / şi se face pajişte verde".

Într-un poem cu timbru de baladă păstorească — *Vremea mieilor* — dar cu bătaie lirică mult mai amplă, mioritică de fapt, şi în alte vreo cîteva *(Calea bărbaţilor, Venirea pe lume)* există o structură epică transparentă care nu obturează, ci, dimpotrivă, potenţează poeticul: „Mielul stătea acolo încît să te miri... / Pe-o pajişte arsă de soare. / Învăţase drumul din ce amintiri ?! / Şi-apucase calea cărei mioare ?! // De departe veghea peste el / Ochiul cîinelui meu ciobănesc... / Doar pentru mine se temeau amîndoi, / că n-am s-ajung, c-o să mă pustiesc." De altfel, întregul ciclu este pus sub zodie mioritică. Un admirabil *Cîntec de spus pe drum*, cu care se încheie volumul, ne oferă, discret, această perspectivă: „Legănătoare-i, nu trecătoare / lumea asta cu umbre rare / numai ce-auzi clătinîndu-se floare / numai ce vezi nemişcîndu-se soare. //...// Legănătoare-i, clătinătoare / lumea de lume-n veci născătoare, / paşte-ne mîna ei strîngătoare, / naşte-ne iarba ei arzătoare".

Gîndit limpede, scris cu o primejdioasă (pentru cititor) simplitate, volumul marchează o cotă superioară în evoluţia poetului şi, în altă ordine de idei, o faţetă distinctă a personalităţii sale. Dincolo de modestia lui cantitativă, *Amurgul furtunilor* este una dintre apariţiile editoriale notabile ale anului 1983. Spre deosebire de atîtea altele, nu este o culegere amorfă, ci o cristalizare riguroasă, dar nu şi restrictivă, a unei meditaţii ontologice emanînd dintr-o conştiinţă umană şi estetică matură şi clară.

[1]) Mureşeanu, Marcel, *Amurgul furtunilor*, Ed. Dacia, 1983.

Mihail IORDACHE

PROZĂ

DRUMUL

(Fragment de roman)

„Acum ne-a fi îndestul cu vorba. Ne-am cam întins şi am dat uitării o trebuşoară nici cît se poate de cu folos şi îmbucurătoare. Aţi mîncat voi astăzi ceva?"

„Eh, acolo o bucătură de plăcintă!" zice inginerul uitîndu-se cu mulţumire la mine.

„Atunci să ne apucăm de osîrdie!" îşi frecă palmele maistrul şi ridicîndu-se în picioare porneşte clătinat către lada cea mică de unde scoate mai întîi trei pîini negre dolofane şi mirosind a vatră cu jăratec.

Între timp inginerul a întins foile unui ziar pe duşumea, a scos şi el o pîine mare, albă, un darab de slănină, două cepe lunguieţe cu coada retezată, o sticlă de rachiu limpede pe care cu destulă mîhnire, aşezîndu-se iarăşi pe fîn, o ţinea între genunchi zicînd:

„Toate bune, numa n-avem pahar."

„Am eu o ulcică, mi-a pus mama pentru apă", spun eu, cotrobăind în valiza mea şi aducînd şi eu la masa ospăţului un cot de cîrnaţ de porc, afumat încă din iarnă cu cetină de brad de-ţi sfîrteca nările, o pîine îmbufnată scoasă de mama din cuptor cu un ceas mai nainte de a porni eu la drum, albă-albă şi moale precum faţa cea curată a Ilenei Cosînzenei.

„Bărbate", îmi zice maistrul, întorcînd pîinea adusă de mine pe-o parte şi pe alta „n-am mai mîncat de nu ştiu cînd pită coaptă în Bucovina" — şi tăind-o felii şi făcînd inginerului semn să guste şi el o bucăţică subţire — „că au gospodinele de la voi un anume secret la pîinea asta aşa albă, înaltă şi pufoasă... Două lucruri minunat de bune au încă bucovinenii acolo... apa şi pîinea."

„Cum se vede pîine avem", face inginerul, aşezînd mai departe bucatele pe ziar ca şi cum ar pregăti un cîmp de bătaie aranjînd cît mai nimerit trupele — nişte pătlăgele roşii tăiate în două, un papuc de sare, cîţiva ardei graşi-dolofani, oarecari ciorchine de struguri, cepele sparte dintr-un pumn fără nici o milă, vreo şapte castraveţi proaspeţi scoşi din murătură şi spintecaţi de-a lungul spinării lor răcoroase, niscaiva căţei de usturoi nou, curăţat de mine la repezeală, nenumărate rotiţe tăiate cu deosebită măsură, ca pentru o expoziţie, din cîrnaţul afumat, bucăţele înalte şi albe de slănină stivuite lîngă şoricul scăpărîndu-şi boabele de sare, mă rog, ca la drum! — „şi despre apă căuta-vom a-i stinge dorul cu un gît de pălincă spre ruşinea noastră de puţinătatea ei!"

Şi zicînd „puţinătate", deşurubează cu îndemînare dopul sticlei şi toarnă un şir de mărgele străvezii în ulcică şi face închinare să trăim cu toţii, să ajungem cu bine şi să izbîndim în gîndul nostru cel bun şi curat. Apoi dă de-o duşcă licoarea aceea oţărîndu-i grumazul, scutură ulcica, i-o întinde maistrului şi-i toarnă vorbind cu glas stins:

„Pînă una alta, maistre, ţipă un strop de pălincă să-ţi aprindă pofta pentru bucate, că uite ce cuminţi aşteaptă ordinul de atac."

Maistrul înalţă ulcica în dreptul ochilor, o clatină să-i asculte tînguirea în pîntecele acela de lut smălţuit şi zice cu mare bucurie:

„Apoi să trăim şi s-ajungem sănătoşi! Iară mîne-ta şi tătîne-tu" zice către mine — „numai bucurie şi laudă de pe urma ta, măi băiete! Să creşti mare şi cuminte!"

Şi soarbe cu poftă licoarea din ulcică.

După care se aşează la treabă, înfingînd vîrful unui bulicher ba într-o bucată de cîrnaţ, ba în slănină, ba despicînd cîte-un ardeiu, ba ridicînd cîte-o pătlăgică, de-i pocnesc fălcile. Inginerul, de cealaltă parte a cîmpului de bătaie, curăţă şi el, cu nimic mai prejos, din cele oşti înşirate, încît nici nu-ţi vine a crede cu cîtă repeziciune se poate purta un război între doi duşmani care ştiu pentru ce se bat.

Eu, ca un băiet neştiutor cu treburi de-acestea prin lume străină şi clonţoasă, nu aştept alt îndemn şi-mi repăd unghiile pe unde pot şi pe unde nu pot. Ce-a fi a fi! Dar după o vreme rămîn de căruţă.

Dau drumul la curea şi mă mai întind şi-mi vine să rîd aşa în sinea mea de buclucul pe care îl pregătesc celor doi tovarăşi ai mei. Mai răsucesc un buric de castravete murat cu iz de mărar şi frunză de stejar, vîntur o bucată de şoric sărat amarnic dar nespus de nimerit pentru mestecat între măsele proaspete, şi chitesc pe cînd să mai scot din merindea mea nişte bunătăţi de care îţi plesneşte pîntecele numai cînd le vezi şi-ţi zvîntă mirozna lor peste suflet.

Mă întorc către valiză, ridic nu tare mult capacul şi scot dintre pachetele puse de mama la drum, o bucată de cighir din ciuperci şi cobza cu păstrăv afumat.

„Doamne!" strigă cuprins de pedeapsă maistrul. „Apoi ştiu că ne-ai copt-o, măi nichiduţă! Mare sabotor ne-a mai trimis tată-tu pe capul nostru. Drobul de bureţi ne bagă-n mormînt! Iară păstrăvul din cobză de brad, mai bine-o zvîrlim! Vom plesni ca nişte păstăi! Rămîi, băietane, tu singurul concurent! Înhaţă toate premiile că bine ne-ai mai păcălit! Dar, rogu-te, mai fă un pas către sfînta mea ladă de drum — îi cel din urmă al meu cuvînt înainte de a crăpa — şi scoate de-acolo din colţ o pîntecoasă de ploscă să ne limpezim cugetul încărcat cu păcatele pătlăgelelor, şi-ale cîrnaţului, şi-ale cighirului, şi-ale păstrăvului, sireacul..."

Găsesc eu plosca, o scot afară — afumată şi cu nişte muchii lucitoare de-atîta purtat, de-ţi venea să zici că-i din vremea lui Pazvanti — şi-o întind inginerului, inginerul o dă

(continuare în pag. III)

Ion FILIPCIUC

CONSTANTIN ŞTEFURIUC

Viaţa sentimentelor

E răcoare-n rouă ca-n altar.
Vor veni la noapte trupuri hăituite.
Ghiarele de trandafir lunar
Cu demente zbateri de cuţite.

Doamne, dă-mi în Lună adăpost
Să mă ştiu un vis păzit de stele.
Muzica mă ştie pe de rost
Şi mă muşcă cu osînde grele.

Lasă-mă să fiu acum iar floare.
Vine-un cîine cosmic şi mă latră,
Sîngele e tînăr şi mă doare
Trecerea din fiu în tată.

Mai mult dulce, mai mult amar

Mai mult dulce, mai mult amar
Aur, argint şi opiu
Trecător pămîntesc
Singurătatea
Şi eu înhămat la un cer cu păsări
Leul nu mai urlă
Crescător de metafore şi de riduri
Sărutul sigiliu
Copiii de la miezul nopţii
Renunţări.
O, cîte renunţări pentru a vedea
Sau a nu vedea sînii amurgului
Şi viaţa la fără frecvenţă.

În trup, o orgă

Nu sînt în trupul meu, visez la altul
Să-l surpe Luna şi înaltul
Copacii dragostei, subţiri
Ne înfloresc păcatul cu uimiri.

Greşeli de iarbă vin şi mă supun
Între temute nopţi de-nsingurare
În trup o orgă încă doare
Catarg ispitei să o pun.

Iată, sînt cerbul mirosind a puşcă.
Iată că tresare viaţa cînd te-ating
Iată că vin umbre şi mă muşcă
Şi eu sînt deasupra şi te ning.

Suflete al meu

Suflete al meu — bunule, prostule
Talentatule, neghiobule, copiosule.
De ce te umileşti în faţa unei scrisori
De la o privighetoare
Sau cînd ştii că prietenii închid ochii
Pentru a nu li se vedea lacrimile.
De ce te laşi hăituit de vînători ocazionali
Şi te apleci la picioarele mestecenilor
Ca şi cum ei ar fi singurii copaci de pe pămînt.
Ieşi din ramă şi înalţă-te la gura iubitei
Înfloreşte-i trupul cu trupul tău
Apără-i sînii cu buze fierbinţi
Şi spune-i apoi copilului cum ai inventat omătul
Şi fluturii şi lucrul cel mai de preţ — adolescenţa
Suflet al meu, fă-mă copil
Şi înstrăinează-mă de patul iubitei
Să-mi fie dor o viaţă.

Privighetoarea înfloreşte în ram

Vine april ca o lumină cîntătoare
Şi culcă ape tinere pe un pat de petale
Fără seamăn, privighetoarea înfloreşte-n ram
Mieilor le creşte barba
Trupul fetei întrece marginile extazului
Cînd îl împung coarnele dulci ale sevei
Lumina rîde în hohote de flori
Vine april pe un cal roşu
Pe soare şi lasă dungi lungi de nesomn
Pe obrazul cerului.
Poetul nu este acasă
Poetul a plecat să se facă măr înflorit.

Casa soarelui răsare

Dintre prietenii care nu m-au trădat
Noaptea, cînd sufletul e un copil din flori,
Rămîne muzica şi duhul ei curat,
Sfiala ciutelor din nori.

La Suceava, un copac cu plete
Prăbuşeşte rouă-n mănăstiri
Şi-i e dor copacului de fete
Şi de răni cu umerii subţiri.

Line mîini pe line ape suie,
Trupul arde-n hohote de rouă,
Un ciocan de sînge bate cuie
Dă-ne iar adolescenţa, dă-ne-o nouă.

Cîntec pentru sărbătoarea timpului

Prezentu-i o flacără roşie şi-i
desprindere calmă din aştri, din sori,
prin obcini sub tălpile mele eu simt
aceleaşi sălbatice, crunte ninsori
şi dor mi-i de iarbă şi dor mi-i de brazdă,
de lumea din juru-mi mai boreală
eu sînt cît un cîntec şi-mi trece prin verbe
ţărîna superbă, ţărîna natală,

eu sînt cît ninsoarea ce-mi tace în prag
cu leneşe, leneşe, frumoase cuvinte,
pămîntul respiră prin inima mea
şi inima-nvaţă simplu să cînte
şi inima blîndă, inima mea
deasupra cuvintelor, ele presoară
ca într-o istorie, ca într-o poveste
aceeaşi fantastică iubire de ţară,

deci vrem ca să fie poemul ce-l scriu
o odă cioplită în inima voastră,
eu sînt o trăire contemporană
ce-ncape întreagă în patria noastră,
eu sînt ca ţărîna şi-asud ca ţărîna
pe muchia rodului ce-mi este stăpîn,
eu sînt o rostire firească prin vreme
şi sînt cu ai mei comunistul român,

eu sînt în această fantastică ardere
alături şi-n vremea pe care-o trăiesc,
aceeaşi dorinţă de cîntec, de iarnă
ce trece prin plaiul meu românesc
şi sînt o urare şi sînt un omagiu
desprins în statuie din trunchiuri de brazi
căci ştiu că un om numit Ceauşescu
e sacrul simbol al zilei de azi.

Ion DRĂGUŞANU

CARTEA LUNII

„După cine urcăm în cămăruţa lui Noica să facem focul. Eu eşuez, spre satisfacţia lui, care preia totul şi desfăşoară cu voluptate lecţia despre aprinderea „focului-stăpînului". Are pe el paltonul şi căciula, patul pe care stă e în faţa sobei la un pas distanţă şi, aplecîndu-se, gura sobei îi cade sub mînă. Construieşte o stivă cubică, cu un grătar de surcele de brad şi, în timp ce o face, explică fiecare gest, ca şi cum ne-am afla în faţa unei demonstraţii esenţiale, din care nu trebuie pierdut nimic pentru a avea cheia reuşitei finale. Surîdem toţi, şi el surîde vorbind, şi aprinde hîrtie după hîrtie strecurînd-o sub stivă şi agitînd-o necontenit pentru „a enerva" focul. E un joc straniu, în care simţi că încearcă — ca în tot ce face — mîntuirea unui gest de proza profanului şi a nesemnificativului, pentru că „vedeţi" ? Simt că soba e aici pentru mîna mea, şi mîna mea e pe potriva gurii sobei".

(Gabriel Liiceanu, Jurnalul de la Păltiniş Un model paideic în cultura umanistă, Editura Cartea Românească, 1983).

UN NESCRIITOR

Îmi plac cărţile inclasificabile. O asemenea carte este Jurnalul de la Păltiniş *de Gabriel Liiceanu. Nu l-am putea considera nici eseu, nici reportaj, nici monografie şi nici chiar jurnal, cum l-a etichetat autorul pentru a îndeplini o formalitate. L-aş compara mai curînd cu însemnările făcute de oamenii de ştiinţă în legătură cu un fenomen natural neobişnuit în perioada în care încă nu-şi dau seama ce informaţii vor fi şi ce informaţii nu vor fi necesare. Aşa se procedează de pildă în privinţa O.Z.N.-urilor, a „triunghiului Bermudelor", a monstrului acvatic din Loch Ness: se adună, pentru orice eventualitate,* toate *datele posibile, inclusiv cele aparent nesemnificative, într-o stare de atenţie încordată, de febrilitate şi de... teamă. Pentru Gabriel Liiceanu fenomenul natural neobişnuit este Constantin Noica, unul dintre cei mai mari filosofi români, care îşi petrece nouă-zece luni pe an la Păltiniş, lîngă Sibiu, în mijlocul unor tineri dornici să se iniţieze în problemele culturii. Circulă diferite legende în legătură cu această şcoală din munţi. Se spune că maestrul locuieşte, ca un ascet, într-o cameră de cinci metri pătraţi, mobilată sumar ; că are un program de muncă drastic ; că pe nou-veniţi îi supune la o probă cu caracter eliminatoriu — proba celor zece ore de limbă greacă veche ; că uneori pleacă prin ţară în turnee de recrutare a tinerilor superînzestraţi intelectual, asemenea antrenorilor care caută viitori sportivi de performanţă. Citind cartea lui Gabriel Liiceanu constatăm că toate aceste legende — ce surpriză ! — sînt adevărate. Constantin Noica are, ca personaj, un aer anacronic şi pitoresc şi, precum don Quijote, ne face să rîdem-plîngem. Şi nu ne vom putea hotărî niciodată dacă, puşi faţă în faţă cu el, va trebui să socotim o nebunie nebunia lui sau seriozitatea noastră. Dincolo însă de epica discipolatului de la Păltiniş, există o dialectică pasionantă a iniţierii propriu-zise. După modelul ucenicilor-emuli ai lui Socrate, Gabriel Liiceanu îşi notează* in extenso *discuţiile purtate cu mentorul, astfel încît avem ocazia să aflăm că sînt admise şi chiar încurajate controversele, că se fac treceri acrobatice de la planul vieţii cotidiene la planul filosofic, că se cultivă şi spiritul ludic. Platon şi Kirkegaard,* Upanişadele *şi expoziţia de* Hipersemne *a lui Sorin Dumitrescu, traducerea terminologiei heideggeriene în limba română şi semnificaţia zidului chinezesc — iată genul de subiecte care se iau în discuţie după acea logică a gîndirii asociative care, prin directeţea sa imprevizibilă, seamănă cu scînteia electrică. Sînt menţionaţi mai mulţi dintre ucenicii gînditorului, dar în prim-plan sînt aduşi Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu, cuplu complementar ca Settembrini-Naphta sau Abel-Cain. Într-o pagină dramatică, Gabriel Liiceanu îşi recunoaşte lipsa de farmec şi, în schimb, evidenţiază farmecul lui Andrei Pleşu.*

Îmi place Jurnalul de la Păltiniş *şi pentru că este scris fără talent literar. Dacă undeva pe planeta noastră ar coborî un extraterestru aş vrea ca evenimentul să-mi fie relatat de un nescriitor. Gabriel Liiceanu este un nescriitor. Dar să nu uităm că de mule ori marii scriiori par nescriitori contemporanilor.*

Alex. ŞTEFĂNESCU

„O cicatrice la tîmpla poeziei"

E un timp („un an, un timp") în care mîna, chircită de spaimă ezită deasupra hîrtiei de zăpadă iar gîndul refuză să accepte incredibilul. „Menhirul de aer", Nichita... şi fraza rămîne neîncheiată — aburul unei respirări în marele frig al lumii. Cuvintele îngheaţă în gerul morţii, devin sticloase, neomenesc de lucii, cad şi se sfărîmă, în aerul nemilos dintre noi, cei care am rămas (încă) şi el. De-acum, singuri în Hyperboreea...

O nouă, aburindă cicatrice la tîmpla deja vulnerată a poeziei. Absenţa unui poet înseamnă o idee ucisă ; prin el lumea moare încă odată, şi fără speranţă. Şi doar propriile lui cuvinte să ne apere de distanţa friguroasă dintre noi şi verbul la timpul trecut, dintre absenţă şi rană.

A venit iarna. „Acoperă-mi inima cu ceva"... dar n-o să-mi mai răspundă.

„căci se grăbea
se foarte grăbea."

Rămas bun, şi nu ştiu cine vorbeşte cu cine.

Viorel DÂRJA

Într-o tăcere de stea...

memoriei lui Nichita Stănescu

A venit a venit într-o noapte geroasă
Pasărea neagră tîrzie mireasă
Sărutul de gheaţă să-i dea
Să-l ducă în ghiare
Într-o tăcere de stea

A venit a venit dintr-un cer nenumit
Pasărea neagră cu ochiul sticlos
Rostindu-şi iubirea în zborul de jos
Şi prin rotiri de tîrzie mireasă
Sărutul de gheaţă să-i dea
Să-l poarte în ghiare
Într-o tăcere de tainică stea...

George DAMIAN

Debut

Zi de toamnă

O frunză, o răsuflare galbenă
un zuluf de azur
— şi ochii mei,
şi ochii Tăi
şi taina pupilelor noastre
ca un mirabil foc de copil.
Inima mea aşterne pace lîngă inima Ta.
O, blîndă zi, cum te înfiori
fluturată pe un ultim
promontoriu ;
Cerul — o batistă prin care lunecă
toamnă.
Mă întorc din Larg, cu inima plină,
ca un pescar de corali.

Prunc de mister

Între două sfeşnice argintii — stropul de ceară
veghind mlădierea luminii,
tulburătoare caldă picurare
în sîngele nostru nerostit,
pe cînd departe, în boltita unduire a stelelor,
geană de întuneric s-a oprit.

Aud cavalerii făpturii înmantiind
o largă clipă, înspre Nimic
şi pură dăinuire.
Sclipire de amnar. Tu doar vegheaz-o,
opreşte-o,
cînd toată suflarea ei — prunc de mister —
în lujerele tomnatice revărsatu-s-a.

Aurelian CRĂIUŢU

DRUMUL

(urmare din pag. II)

maistrului care scoate tacticos dopul şi gîlgîie dintr-însa cîteva picătură în ulcică.

„Gustă şi tu un strop, ca să ştii scrie tătîne-tu în conştiinţa de hîdroşănia vinului meu !"

Am gustat stropul încărcat de mireasmă şi cînd mi-am şters buzele cu dosul palmei cîteva boabe roşii-negrîi mi-au înrourat mîna. Inginerul s-a întors mestecînd încă din carnea afumată a unui păstrăv şi a desferecat din valiză un borcănel cu faguri de miere. Mi-a pus fără de nici un cuvînt comoara în mînă ; am ridicat-o în soare şi m-am uitat mirat la mierea străvezie, limpede cuibărită în ochiurile acelea deplin măsurate, am desfăcut capacul argintat, am scos un fagure mustind duh de floare şi ceară şi înfingîndu-mi dinţii în bucata moale şi răcoroasă am închis ochii.

Şi m-am trezit în prisaca bunicului.

„Of, of, of, of !" a strigat maistrul cu glasul sfîrşit de o mare durere. „Parcă mi-a luat satana minţile ! Du-te, măi ţică, poate eşti mai sprinten, că eu nu mai am putere să mă urnesc de-aici... Cotrobăie în cealaltă ladă şi sub ovăz ai să dibuieşti spinarea verde a cîte unui bostan din cel dulce şi răcoros. Trage unu cu mîngîiere şi spintecă-l pe unde-ţi place că, dinspre partea noastră, nu mai ştirbim culoarea vinului cu altă zamă..."

Am scos eu un harbuz din ovăz, inginerul mi-a dat cuţitul lui şi măsurîndu-l din ochi l-am despicat în lung de cîteva ori înşirînd feliile pe faţa noastră de masă rămasă aproape pustie.

Printre fărîme de pîine, oase de peşte, fire de ceapă, cozi de pătlăgele, seminţe de ardei, cetină de brad ori sîmburi de bostan mai apoi, precum o slugă prea credincioasă mai aşteptă cuminte un căţel de usturoi.

„In sfîrşit, am făcut şi noi o ispravă acătărea !" zise maistrul rezemîndu-şi capul de scîndura oblonului din spatele său şi mîngîindu-şi buzele înduioşate de vin cu mîneca dreaptă — „o ispravă mai dihai ca la curtea Împăratului Roş..."

„De i-ar împinge păcatul", grăi cu vitejie inginerul, în vînt, „de i-ar împinge păcatul pe organizatori să înscrie şi o probă de mîncare, apoi ştiu că i-am zăticni pe toţi..."

Eu am luat căţelul de usturoi între degete şi mă uitam cu milă.

„„Uite ce propun eu", făcu inginerul, observînd mişcarea nehotărîtă a degetelor mele. „Pentru că am fost aşa de uniţi în trebuşoara asta, hai să ne jurăm pe acest căţel că nu ne-om da bătuţi, cît vom fi împreună ; să luptăm toţi ca unu şi să mîncăm unu pentru toţi."

„Jurăm, jurăm, jurăm !" am strigat toţi trei împungînd cu degetul arătător bietul căţel de usturoi şi hohotind de rîs...

Limba română

(urmare din pag. I)

bate : complexele sonore ale cuvintelor, ca şi numeroase sensuri ale lor, s-au modificat, numărul declinărilor a scăzut de la cinci la trei, au avut loc treceri ale verbelor de la o conjugare la alta etc. Elementele moştenite au căpătat forme şi aspecte care le deosebesc, pe de-o parte, de elementele latine din care provin (în urma unor schimbări, *produse cu o anumită* regularitate), *pe de alta, de elementele corespunzătoare din celelalte limbi romanice (la care se raportează printr-un gen de „ecuaţii lingvistice" cel puţin din punct de vedere etimologic : este vorba de* corespondenţele fonetice, *ca acelea puse în evidenţă de următoarele serii lexicale : rom.* copt — faptă — noapte, *fr.* cuit — fait — nuit, *ital.* cotto — fatto — notte, *span.* hecho — noche *ş.a.).*

Distingînd între etnogeneză (formarea poporului, la noi cu bază demografică predominant autohtonă, geto-dacă) şi glotogeneză (formarea limbii, în cazul românei — cu bază latină), este de observat că, cel puţin în parte, unele transformări suferite de latina vorbită în Dacia se datoresc adoptării acesteia de către daci, care au introdus sunete, cuvinte şi forme din limba lor. (A se vedea I. I. Rusu, „Etnogeneza românilor", 1981). Elementele lingvistice păstrate din geto-dacă în română constituie substratul limbii noastre *(conservarea consoanei* h, *după anii istorici ai limbii, sufixe ca* — esc — *în adjective — şi* — ză — *în unele substantive, după alţii : cuvinte ca :* abur, baci, barză, brad, bucură, buză, coacăză, fărîmă, ghimpe, grumaz, jumătate, mal, mazăre, moş, mugure, murg, pîrău, pupăză, scrum, sîmbure, strungă, şopîrlă, ţap, ţarc, vatră, viezure, zgardă *ş.a. — a se vedea Gr. Brâncuş, „Vocabularul autohton al limbii române", 1983).*

Desen de Dan CORNEL

ROLAND BARTHES (Franța)

DE LA VORBIRE LA SCRIITURĂ

În 1981 la „Editions du Seuil" a apărut volumul GRAIN DE LA VOIX, care reunește interviurile cele mai importante, dialogurile pe care le-a avut Barthes, cu prilejul apariției diverselor sale volume, pe marginea disputelor și interesului pe care acestea le-au suscitat.

Ne-am oprit aici asupra articolului care prefațează volumul și care se ocupă de implicațiile pe care le are trecerea de la vorbire la scriitură, de ce înseamnă cuvîntul transcris (care este de fapt statutul unei astfel de cărți care nu scrie, ci transcrie). Consecințele acestei transcrieri, fie că sînt pierderi, stingeri, fie, dimpotrivă, cîștiguri, acoperă, în viziunea lui Roland Barthes, domenii diferite.

M. C.

Vorbim, sîntem înregistrați, secretare zeloase ascultă cuvintele noastre, le epurează, le transcriu, le punctează, extrag o primă versiune care ne este încredințată ca s-o curățăm din nou înainte de a o oferi spre publicare, cărții, eternității. Nu este oare aceasta „toaleta mortului"? Noi ne îmbălsămăm cuvîntul ca pe o mumie ca să-l facem etern. Fiindcă noi trebuie să durăm ceva mai mult decît propria noastră voce: trebuie, jucînd comedia scriiturii, *să ne înscriem* undeva.

Dar cum plătim de fapt această înscriere? Ce pierdem? Ce cîștigăm?

CAPCANA SCRIERII

Iată mai întîi, în mare, ce cade în capcana scrierii (...). În primul rînd, pierdem, și aceasta este evident, o inocență; nu pentru că vorbirea ar fi de la sine proaspătă, naturală, spontană, veridică, expresie a unei interiorități pure; dimpotrivă, vorbirea noastră (mai ales în public) este în mod imediat teatrală, ea își împrumută figurile (în sensul stilistic și ludic al termenului) de la un întreg ansamblu de coduri culturale și oratorice; vorbirea este întotdeauna tactică; dar transformînd-o în scris ștergem tocmai această inocență a tacticii, perceptibilă celui care știe să asculte, precum alții știu să citească; inocența este mereu *expusă;* rescriind ceea ce am spus, noi ne protejăm, ne supraveghem, ne cenzurăm, refulăm prostiile noastre, suficiențele (sau insuficiențele) noastre, ezitările noastre, ignoranțele noastre, complezența noastră, uneori chiar eșecurile noastre (...), pe scurt, întreaga strălucire a imaginarului nostru, jocul personal al eului nostru; vorbirea este periculoasă fiindcă este imediată și nu revine asupra ei(numai dacă nu se suplimentează cu o reluare explicită); scrierea, în schimb, are timp în fața ei; ...scriind ceea ce am spus, pierdem (sau păstrăm) tot ce separă isteria de paranoia.

Altă pierdere ar fi rigoarea tranzițiilor noastre... cînd vorbim, cînd ne „expunem" gîndirea noastră pe măsură ce ne vin cuvintele, ni se pare potrivit să exprimăm cu voce tare inflexiunile căutării noastre; fiindcă ne luptăm sub cerul liber cu limba, ne asigurăm că discursul nostru „ține", „prinde", că fiecare stadiu al său își are legitimitatea din stadiul anterior; într-un cuvînt vrem o naștere dreaptă și afișăm semnele acestei filiații regulate; de aici în cuvîntul nostru public, atîția de *dar* și de *deci*, atîtea reluări și negări explicite. Nu pentru că aceste mici cuvinte ar avea o mare valoare logică; acestea sînt, dacă vreți, niște *expletivi* ai gîndirii. Scriitura, adesea face economie de ei; ea se încumetă însă la asindet, această figură tăioasă, care n-ar fi de tolerat pentru voce mai mult decît o castrare.

Ajungem astfel la cea din urmă pierdere pe care o suferă vorbirea prin transcriere: aceea a tuturor rămășițelor de limbaj, de tipul *„nu-i așa?"* — pe care lingvistul ar lega-o desigur de una din marele funcții ale limbajului, funcția *fatică* sau de interpelare; cînd vorbim, vrem ca interlocutorul nostru să ne asculte; îi trezim atunci atenția prin interpelări vide de sens (de tipul: *„alo, alo, mă auziți bine?")*; foarte modeste, aceste cuvinte, aceste expresii au totuși ceva, în mod discret, dramatic: ele sînt apeluri, modulații — și aș spune gîndindu-mă la păsări: cîntece? — prin ele un corp caută un alt corp. Și acest cîntec stîngaci, plat, ridicol, cînd este scris se stinge.

Înțelegem din aceste cîteva observații că ceea ce se pierde prin transcriere, este pur și simplu corpul, cel puțin acest corp exterior (contingent) care, în situație de dialog, lansează către un alt corp, la fel de fragil (sau înnebunit) ca el, mesaje goale din punct de vedere intelectual, a căror singură funcție este, într-un anume fel, de a-l *agăța* pe celălalt (chiar în sensul prostitutiv al termenului) și de a-l menține în starea sa de partener.

Transcrisă, vorbirea își schimbă în mod evident destinatarul, și prin aceasta chiar subiectul, fiindcă nu există subiect fără *Celălalt.* Corpul, deși mereu prezent (nu există limbaj fără corp) nu mai coincide cu persoana, sau, și mai bine spus, cu personalitatea. Imaginarul vorbitorului își schimbă spațiul: nu mai este vorba de cerere, de apel, nu mai este vorba de un joc de contacte; este vorba de a instala, de a reprezenta un discontinuu articulat, adică, de fapt, o argumentație. Acest nou proiect (îngroșăm aici intenționat opozițiile) se citește foarte bine în accidentele simple pe care transcrierea le adaugă (fiindcă ea are mijloacele fizice să o facă) vorbirii (după ce aceasta a fost curățată de toate „reziduurile" pe care le-am pomenit): mai întîi, cel mai adesea, niște adevărați pivoți logici; nu mai este vorba de acele firave legături *(dar, deci)* de care uzează vorbirea pentru a-și acoperi tăcerile; e vorba acum de raporturi sintatice pline de adevărate semanteme logice (de tipul: *cu toate că, astfel încît)*; altfel spus, ceea ce transcrierea permite și exploatează este un lucru care repugnă limbajului vorbit și care este ceea ce se numește în gramatică *subordonare:* fraza devine ierarhică, se dezvoltă în ea, ca într-o punere în scenă clasică, diferența de roluri și de planuri; socializîndu-se (fiindcă se adresează acum unui public mai larg și mai puțin cunoscut) mesajul regăsește o structură de ordine; „idei", entități abia sesizabile într-o discuție, unde sînt tot timpul debordate de către corp, sînt puse aici în evidență, acolo în umbră, dincolo în contrast; această nouă ordine, chiar dacă emergența ei este subtilă — este servită de două artificii tipografice, care se adaugă astfel la „cîștigurile" „scriiturii: paranteza, care nu există în vorbire și care permite semnalarea cu claritate a naturii secundare sau digresive a unei idei, și punctuația, care se știe, divide sensul (și nu forma, sunetul).

Se manifestă astfel în scris un nou imaginar, acela al „gîndirii". Peste tot unde există concurență între vorbire și scris, a scrie înseamnă într-un anume fel: *gîndesc mai bine,* mai ferm, gîndesc mai puțin pentru voi, gîndesc mai mult pentru „adevăr". Fără îndoială. Celălalt este mereu acolo, sub figura anonimă a cititorului; de aceea „gîndirea" pusă în scenă în condițiile transcrierii (oricît de discrete, de aparent insignifiante ar fi ele) rămîne tributară imaginii eului pe care vreau s-o arăt publicului; mai mult decît o filieră inflexibilă de date și de argumente, este vorba aici de un spațiu tactic de propoziții, adică, la urma urmei, de *poziții.* În dezbaterea de idei, foarte dezvoltată astăzi datorită mijloacelor de comunicare în masă, fiecare subiect este pus în situația de a se plasa, a se marca, a se pune în valoare în mod intelectual, ceea ce înseamnă de fapt: în mod politic. Aceasta este fără îndoială funcția actuală a „dialogului" public; contrar celor ce se petrec în alte adunări(în cea judiciară sau științifică, de exemplu) persuasiunea, smulgerea unei convingeri nu mai este miza veritabilă a acestor noi protocoale de schimb; este vorba mai degrabă de a prezenta publicului, apoi cititorului, un fel de teatru al treburilor intelectuale, o punere în scenă a ideilor (această referire la spectacol nu știrbește cu nimic sinceritatea sau obiectivitatea cuvintelor schimbate, interesul didactic sau analitic).

Aceasta este, mi se pare, funcția socială a acestor *Dialoguri* *: toate împreună formează o comunicare de gradul doi, o „reprezentație", deplasarea spectaculoasă a două imaginare: cea a corpului și cea a gîndirii.

SCRIITURA NU ÎNSEAMNĂ SCRIS

Rămîne posibilă, bineînțeles, o a treia practică a limbajului, absentă prin statutul ei din aceste *Dialoguri: scriitura* propriu-zisă, aceea care produce texte. Scriitura nu înseamnă cuvînt, și această distincție a primit în ultimii ani o consacrare teoretică; dar ea nu înseamnă nici scris, nici transcriere. În scriitură, ceea ce este *prea* prezent în vorbire (într-un mod isteric) și *prea* absent în transcriere (într-un mod castratoriu) și anume corpul, revine, dar pe o cale indirectă, măsurată. și pentru a spune totul *justă,* muzicală, prin plăcere, și nu prin imaginar (imagine). În fond această călătorie a corpului (a subiectului) prin limbaj este modulată de cele trei practici (vorbire, scris, scriitură), de fiecare în felul său: călătorie dificilă, întortocheată, variată, căreia dezvoltarea radiodifuziunii, adică a unui cuvînt original și transcriptibil totodată, efemer și memorabil, îi arată un interes deosebit. Sînt convins că *Dialogurile* transcrise aici nu valorează numai prin masa de informații, de analize, de idei și contestații care se dezvoltă aici acoperind cîmpul foarte vast al actualității intelectuale și științifice; ele au, de asemenea, așa cum vom vedea, valoarea unei experiențe diferențiate a limbajelor; vorbirea, scrisul și scriitura angajează de fiecare dată un subiect diferit, și cititorul, auditorul vor trebui să urmărească acest subiect divizat, diferențiat după cum el vorbește, transcrie sau enunță.

* *Dialoguri,* inițiate de revista „La Quinzaine littéraire".

Traducere de
Muguraș CONSTANTINESCU

Consemnări

● *Dragoș Lucan.* Gruparea, și așa destul de mică, a compozitorilor suceveni, a mai pierdut unul dintre cei mai valoroși membri ai săi, pe Dragoș Lucan.

Aplecat, decenii în șir, către melosul popular din Bucovina, din al cărui tezaur a cules și prelucrat piese de rară frumusețe, și către compoziția corală, Dragoș Lucan a fost, în același timp, un apreciat dirijor și profesor. Anii în care a condus, în calitate de director, Ansamblul Artistic „Ciprian Porumbescu" s-a numărat printre cei mai fructuoși ai acestei instituții. (D.I.)

● *Premiu.* Academia Republicii Socialiste România a acordat premiul „Nicolae Bălcescu", pe anul 1982, istoricilor *Emil I. Emandi (de la Muzeul Județean Suceava)* și *Mircea D. Matei,* pentru lucrarea „Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare (secolele XI—XVII)". Este, spre satisfacția noastră, o nouă recunoaștere a exemplarei dăruiri cu care tinerii istorici suceveni înțeleg să-și împlinească datoria de cercetători ai unor semnificative momente din existența poporului nostru. (F.M.)

● *Dezbatere științifică.* Muzeul Județean Suceava a găzduit în prima parte a lunii decembrie o prestigioasă manifestare științifică: dezbaterea pe tema de istorie intitulată „Aspecte ale civilizației românești în scolele XIII—XVIII", organizată sub egida Academiei de Științe Sociale și Politice și Consiliului Culturii și Educației Socialiste. Iată și cîteva dintre temele ce au format obiectul acestei interesante reuniuni științifice: „Unitate și diversitate în civilizația românească, la începuturile evului mediu" (Radu Popa), „Sursele otomane despre civilizația rurală românească în evul mediu" (Mehmet Ali Ekrem), „Artă și politică în țările române în secoele XV—XVII" (Răzvan Theodorescu), „Particularități ale civilizației urbane românești în evul mediu" (Mircea D. Matei). (I.B.).

● *Zilele Ansamblului artistic „Ciprian Porumbescu".* În perioada 9—11 decembrie 1983 au avut loc „Zilele Ansamblului artistic „Ciprian Porumbescu" din Suceava. Programul manifestărilor a cuprins cîteva întîlniri de larg interes, la care au fost invitați și reprezentanți ai altor ansambluri profesioniste din țară, folcloriști, cercetători, oameni de cultură și artă. Între acestea au reținut atenția simpozionul „Pasiune în slujba artei sucevene" și masa rotundă intitulată „Culegerea de folclor — sursă de bază a repertoriului solistului vocal". Cu acest prilej a fost prezentată în premieră de gală opereta „Crai Nou", de Ciprian Porumbescu precum și alte două spectacole, realizate de artiștii suceveni, cu colaborarea unor foști soliști ai ansamblului. (I.B.)

● *Salonul literar de la Dragosloveni.* Interesante dezbateri privind condiția actuală a cenaclului literar, întîlniri cu cititorii din două așezări rurale, o amplă expoziție de carte intitulată „Contribuția scriitorilor vrînceni de ieri și de azi la dezvoltarea literaturii române", vizita Casei memoriale „Alexandru Vlahuță", iată doar cîteva dintre acțiunile incluse în programul ultimei ediții a Salonului literar de la Dragosloveni (Vrancea). Din partea Cenaclului Suceava al Uniunii Scriitorilor au fost prezenți Ion Beldeanu, Mihai Iordache și Marcel Mureșeanu (I.B.).

● *Expoziție omagială.* O amplă expoziție omagială, marcînd împlinirea a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, a fost deschisă în sălile Muzeului Județean Suceava sub genericul „Momente din lupta poporului român pentru unitate și independență națională". Numeroasele fotografii, documente, fotocopii, cărți și publicații de epocă au oferit vizitatorului o edificatoare imagine asupra evenimentelor marcante care au precedat înfăptuira Marii Uniri de la Alba Iulia, punînd în evidență semnificația și rolul fundamental al actului de la 1 Decembrie 1918 pentru evoluția ulterioară a vieții politice, economice și culturale românești. O secțiune specială în cadrul expoziției a fost rezervată prezentării prefacerilor revoluționare din anii socialismului, izbînzilor înscrise de poporul nostru, pe toate planurile, îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R. (I.B.)

● *Salonul umorului, ediția a X-a.* Desfășurată sub genericul de actualitate *„Nihil sine pax"*, ediția jubiliară a Salonului sucevean al umorului a reunit la „start" aproape 130 de caricaturi din care au depășit „furcile caudine" ale juriului (ale cărui „dezbateri" au fost... pașnice) numai 48. Selecția riguroasă a oferit, în final, o imagine globală a temei, iar calitatea lucrărilor a impus și o continuare firească a acesteia: *„Et nomen pacis dulce est"*. Palmaresul expoziției se prezintă astfel: Premiul I: Neboșia Rosici — Timișoara; Premiul al II-lea: Jakabhazi Alex. — Tîrgu Jiu; Premiul al III-lea: Viorel Flutur — Suceava; Premiul Revistei „Urzica": Adrian Dragomirescu — București; Premiul „Cenaclului umoriștilor din Suceava": Pamfil Horodnic — Suceava

(P.D.)

● *Expoziție.* Foaierul Ateneului „Ciprian Porumbescu" — pe zi ce trece o adevărată galerie de artă pentru amatori — a găzduit recent expoziția de grafică a lui Florin Sușinschi. Peisagist prin definiție — legat profesional de natură (expozantul este inginer silvic) — autorul celor peste 20 de lucrări prezintă vizitatorilor armonioase ceracoloruri și tușuri inspirate din mirifica diversitate montană a Bucovinei. (P.D.)

CADRAN

Invitație la o dezbatere despre reportaj

Interesante opinii despre condițiile reportajului formulează Ilie Purcaru în interviul acordat (la împlinirea vîrstei de cincizeci de ani) revistei Flacăra. Publicistul referindu-se la începuturile sale gazetărești definește reportajul „anilor 50" drept reportajul „vieții în roz, stil Geo Bogza, al vieții privite de sus" adăugînd: „Adică într-un fel era reportajul, într-altul viața". Trebuie să recunoaștem însă că Geo Bogza, pe care cîțiva au încercat să-l imite fără succes, a imprimat reportajului românesc acea ținută elevată de care avea nevoie spre a se defini ca fapt literar. Că, de la modelele pe care acesta le-a servit altora, unii n-au făcut decît să pedaleze pe grandilocvența expresiei, pe excesul de entuziasme, pe exclamația fără control, este cu totul altceva. Chiar intervievatul recunoaște „reproșurile" ce se aduc uneori paginilor sale, de către critica de specialitate, de a suferi de „lirism" și „patetism": „Sînt, vai, un „liric", o recunosc, ce să fac?" Iar cît privește „patetismul", I. P ține să precizeze: „Patetismul e o chestiune de temperament iar prin asta, spunea cineva, noi, cei de-aici, ne-am redevelopat o dată mai mult valența sudică, structura meridională, latină".

Despre starea actuală a reportajului se ocupă în ultima vreme și Suplimentul literar-artistic al Scînteii tineretului. Rubrica susținută de Grațiela Bârlă se intitulează semnificativ „Reportajul literar între duioșie și exactitate". Cele cîteva intervenții apărute pînă acum punctează cu pertinență îndeosebi „suferințele" genului respectiv: excesiva literaturizare, pe de o parte, și pendularea între relatarea descriptivă și poetizarea gratuită, pe de altă parte, plăcerea narcisistică a autorilor de a vorbi despre sine, vehicularea clișeelor de limbă etc. Ba mai mult, semnatara, spre a-și susține afirmațiile, reține scurte replici primite chiar de la cititorii de reportaj. Iată de pildă ce răspunde (la întrebarea „De ce credeți că (nu) se citește reportaj") un muncitor: „De multe ori mi se pare că reportajele sînt un fel de reclame pentru ce se mai întîmplă pe ici, pe colo".

Oricum, ceva „se întîmplă" cu reportajul de azi. Și orice dezbatere pe o asemnea temă nu numai că e bine venită, dar și necesară.

Ioanid DELEANU

FELURIMI...

VARIA (după Hans H. Pars și Lazăr Cassavan)

Un Monet veritabil e dat unei țărănci din Bavaria în schimbul unei jumătăți de kilogram de unt. „Fecioara cu pruncul în biserică", de Jan van Eyck a fost lăsată unui birtaș în schimbul consumației. Manet detesta tablourile istorice. Ca să devină celebru, Herostrat a ars din temelii templul Artemisei din Efes. Tarrigiani, rival luat peste picior, i-a zdrobit tînărului Michelangelo osul nazal. Maestrul a suferit toată viața datorită acestei desfigurări. Rembrandt a vîndut covorul primei sale soții ca să poată înmormînta pe cea de-a doua. Zece ani de fericire, 14 de necazuri și 12 de mizerie, aceasta este viața lui Rembrandt. În mănăstirea în care-i „Cina cea de taină", Napoleon făcuse grajd pentru caii săi. Celebrul tablou „Mona Lisa" (77×53 cm), furat în 1911, a provocat în Italia o „grevă" a 30 000 de oameni; 40 de femei au leșinat (atunci). Correggio a pictat familiei Pratoneri din Reggio vestitul său tablou cu „Nașterea lui Cristos" pentru 40 de scuzi și un porc îngrășat. La pictarea Capelei Sixtine, Michelangelo își spăla ochii cu lapte, să nu orbească din cauza varului curs în ochi. National Gallery este mai bine păzită decît Banca Angliei. În filmul *Lydia*, Merle Oberon a purtat 32 de rochii. Marele critic american Walter Winchell purta totdeauna revolver. Hadda Happer își cumpăra anual 150 de pălării. Fred Astaire nu bea decît bere! Susan Hampshire a calificat Hollywoodul ca „oraș al ciupitorilor de fese". Alain Delon are 18 cîini. Chaplin a avut 6 soții; cu ultima, Oana O'Neill (18 ani), se căsătorește la 54 de ani, trăiesc împreună 34 de ani și au 8 copii. Al șaptelea soț al Elizabethei Taylor se numește John Warner.

Titluri absolut autentice

„Un inginer între doi cai", „Roțile, bețele și progresul tehnic", „Un haiduc pe bicicletă", „Lelița Zenovea calcă-n străchini, dar joacă și teatru în... particular", „Odă delicată", „Sadoveanu în papuci", „Cînd trebuie să doarmă găinile?", „Fabula cu vițelul din Braniște și cei patru viței gemeni de la Livada", „Elefanții cu rochițe", „Tăiem porcul, știm să-l preparăm?", „Este medic veterinar și se cheamă Epuraș:"...

Dumiru BRĂDĂȚAN

REALIZATORI: Ion BELDEANU, George DAMIAN, Viorel DÂRJA, Ion CARP FLUERICI, Mihail IORDACHE, Gh. LUPU, Marcel MUREȘEANU, Ion PARANICI, Mircea TINESCU, Alexandru TOMA.
Tehnoredactare: Valentin MILICI

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURA ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTA SUCEAVA
Str. Mihai Viteazul nr. 48